

Národohospodár Peter Zaťko

doc. Ing. Ivan Figura, CSc.

S časovým vzdalovaním sa čoraz viac vynikajú hodnoty osobností histórie. Platí to v plnej miere o poprednom slovenskom národohospodárovi Petrovi Zaťkovi, ktorý sa narodil pred 110 rokmi v hornoliptovskej obci Vavrišovo 17. októbra 1903. Čoraz viac vynikajú jeho smelé aktivity v hospodárskej politike ako podnetný príklad pre súčasných činiteľov a myšlienky obsiahnuté v jeho publikáciách sa stávajú inšpiratívnym zdrojom pre dnešné ekonomické myslenie.

Na obchodnej akadémii v Martine maturoval v roku 1923 a Vysokú školu obchodnú v Prahe ukončil v decembri 1926 s diplomom komerčného inžiniera, ktorý v tom čase na Slovensku vlastnili iba niekoľkí.

Už počas štúdia podnikol svoje prvé – a nie nemeslé – kroky v ekonomickej publicistike. V roku 1926 uverejnil v denníku Slovenský národ príspevok *Úver na movitý záloh*, zaoberajúci sa uľahčením hypotekárneho úveru roľníkom, a krátko na to článok *Zákon o stabilizačných bilanciách* s pripomienkami k návrhu zákona. O tri mesiace neskôr publikoval v mesačníku Prúdy k tejto problematike aj jeho rovesník Imrich Karvaš.

Zaťkove prvé pracovné pôsobenie bolo v rokoch 1927 až 1929 v Československo-maďarskej obchodnej komore v Budapešti. Popri plnení úradníckych povinností publikoval o československo-maďarských hospodárskych vzťahoch v maďarskom hospodárskom časopise *Magyar közgazdaság* a zároveň svojimi *Dopismi z Budapešti* oboznamoval aj československú verejnosť s hospodárskymi opatreniami maďarskej vlády v pražskom ekonomickom týždenníku *Hospodárska politika*, do ktorého prispel aj niekoľkými analytickými článkami.

Tvorivým výsledkom jeho „maďarských rokov“ sa stala štúdia *Industrializačná politika Maďarska a jej výsledky* vydaná knižne v Bratislave v roku 1930. Túto politiku, najmä v období Uhorska, pokladal za výnimočnú a doslova o nej napísal: „...sotva by sme našli ešte jeden taký zaujímavý prípad industrializácie, ako je práve tento“. Išlo v nej o to, že uhorské vlády, ktoré nemohli v rámci rakúsko-uhorskej monarchie podporovať industrializáciu svojej krajiny colnými bariérami chrániacimi rodiaci sa priemysel pred konkurenciou rakúskych výrobcov, pomáhali mu tvorivo daňovými výhodami, subvenciami, štátnymi objednávkami a dokonca aj umožňovaním vyvlastnenia pozemkov. Zaťko podal výstižný ucelený obraz historického vývoja uplatňovania týchto nástrojov, pričom neskôr z nich čerpal poučenie aj pre industrializačnú politiku na Slovensku.

SLOVENSKO V RÁMCI ČESKOSLOVENSKA

Po návrate na Slovensko pracoval v rokoch 1929 až 1936 ako prednosta obchodno-politického

oddelenia Obchodnej a priemyselnej komory v Bratislave. Súčasne bol aj tajomníkom Zväzu kameňolomov Slovenska, generálnym tajomníkom Zväzu drevárskeho priemyslu na Slovensku, tajomníkom Výboru pre hospodárske otázky Slovenska a Podkarpatskej Rusi.

V roku 1931 vyšla jeho kniha o doplnkovom zdroji príjmov slovenských roľníkov *Domácka výroba najmä na Slovensku a na Podkarpatskej Rusi*, ktorú môžeme pokladať nielen za najlepší slovenský spis o tejto oblasti ekonomiky, ale aj za jedno z vrcholných diel slovenskej ekonomickej literatúry tridsiatych rokov minulého storočia. Zaťko úspešne prenikol do skúmanej problematiky, čomu predchádzalo nielen štúdium početnej literatúry, ale aj rozsiahly štatistický prieskum, ktorý zorganizoval. Zároveň prišiel s konkrétnymi námetmi, ako domácku výrobu podporiť.

Zaťko predložil knihu ako vedeckú dizertáciu na získanie doktorátu obchodných vied a po obhajobe bol v Prahe 9. februára 1935 promován. Stal sa prvým nositeľom titulu *Rerum commercialium doctor (RCDr.)* nielen na Slovensku, ale spolu s M. Hornom aj v ČSR.

V roku 1931 s Imrichom Karvašom inicioval vznik dvojtýždenníka *Politika*, nezávislého od politických strán, poskytujúceho priestor najmä pre názory tej časti slovenskej inteligencie, ktorej išlo o záujmy Slovenska, ale nebola spätá s politickými stranami.

Zaťkov článok *Ako vyzerá tá agrárnosť Slovenska*, uverejnený v tom istom roku v *Politike*, rozvíril hladinu názorov na koncepciu vtedajšej hospodárskej politiky, že Slovensko s poľnohospodársky zameraným obyvateľstvom sa má rozvíjať ako agrárna časť a české kraje ako priemyselná časť Československa. Zaťko kritizoval tento prístup a napísal, že Slovensko nie je poľnohospodárskym preto, že by pre túto výrobu malo zvlášť výhodné prirodzené podmienky, ale preto, že takým byť musí, lebo možnosti odlivu obyvateľstva z poľnohospodárstva do iných výrobných odvetví sú nepatrné. Podľa neho ani intenzifikácia poľnohospodárskej výroby nemohla pre populačné prírastky zabezpečiť udržanie existujúcej životnej úrovne. Riešenie, ktoré potom sústavne v ďalších rokoch prebojoval, videl v industrializácii Slovenska.

1 Vyše štyroch stovák jeho mladých účastníkov rôznej politickej orientácie búrlivo odmietlo koncepciu československého národa, vyjadrilo nespokojnosť s nerovnoprávnym postavením Slovenska v ČSR a vyslovilo zdrvivú kritiku pražského centralizmu, čo vyvolalo prudkú odozvu v celej vtedajšej tlači.

2 Na jeho váhanie prijať túto funkciu spomínal popredný politik Ján Ursíny: „...navštívil ma dr. Peter Zaťko so správou, že nemieni prijať navrhovanú kandidatúru za poslanca, že mu je to trápne... Na moje naliehanie kandidatúru prijal. Podľa môjho názoru ho navrhli preto, že mali málo činiteľov, ktorí sa vyznali v našej hospodárskej problematike.“

Spolu s Imrichom Karvašom sa Peter Zaťko zapísal do histórie slovenského ekonomického myslenia ako predstaviteľ regionalizmu, pod ktorým rozumel „snahu o hájenie a uplatňovanie špeciálnych záujmov jednotlivých častí určitého celku v rámci záujmov tohto celku“, čo v Československu podľa neho malo viesť k „vyrovnaníu podmienok hospodárskeho, sociálneho a kultúrneho vývoja na Slovensku s podmienkami v krajinách českých“. Ostro kritizoval pražský centralizmus, ale odmietal aj radikálny slovenský autonomizmus.

Bol predsedom prípravného výboru, ktorý zvolal Zjazd mladej slovenskej generácie na 25. a 26. júna 1932 do Trenčianskych Teplíc, kde ho zvolili za predsedu samotného zjazdu, ojedinelého podujatia novodobej slovenskej histórie, pretože sa na ňom v záujme Slovenska zjednotili diverzované, až protirečivé sily názorového spektra.¹

JEDEN Z MÁLA TÝCH, KTORÍ SA VYZNALI

Od roku 1936 zastával Zaťko významnú funkciu generálneho tajomníka Ústredného združenia slovenského priemyslu. Vďaka jeho aktivitám si ho vážili nielen v hospodárskych kruhoch, ale aj v širšej verejnosti ako vynikajúceho odborníka známeho dôsledným obhajovaním záujmov Slovenska v rámci Československa, ktoré pokladal za domovinu Slovákov.

Predseda vlády ČSR Milan Hodža ho – hoci neustranika – požiadal, aby sa zúčastnil 5. a 6. októbra 1938 na rokovaní slovenských politických strán v Žiline o autonómii Slovenska v rámci ČSR. Neskôr sa stal poslancom snemu autonómnej Slovenskej krajiny, ktorý sa po osamostatnení Slovenska zmenil na Slovenský snem.²

Pri rokovaní o zostavení prvej vlády Slovenskej republiky 14. marca 1939 ho oslovil Alexander Mach s prosbou, aby prijal funkciu ministra hospodárstva. Zaťko odmietol, ale i tak zohral významnú úlohu v hospodárskej politike nového štátu najmä ako člen Komitétu hospodárskych ministrov, ale aj ako predseda Najvyššieho úradu hospodárskeho, neskôr Ústredne pre hospodárstvo surovinové a priemyselné. Významne prispel k formovaniu hospodárskej politiky, ktorá priniesla slovenskému obyvateľstvu počas vojny relatívne priaznivejšie materiálne zabezpečenie, než mali občania okolitých krajín. Mal zásluhy na viacerých rozvojových opatreniach, medzi inými na prijatí zákona o podpore výstavby priemyslu. Neodmysliteľnú úlohu zohral v úspešnom vytváraní prekážok pre nemeckú exploatáciu ekonomiky Slovenska.

Pozoruhodné sú jeho názory na rozpočtovú politiku, ktoré vyjadril ako spravodajca rozpočtového výboru Slovenského snemu. Štátny rozpočet nechápal iba ako nástroj rozdeľovania národného dôchodku, ale videl v ňom aj dôležitý nástroj rozvoja ekonomiky. Na konkrétnych údajoch dokazoval prínos daňových úľav pre rast investícií

v priemysle, keď štát „aj s malými obeťami vhodne volenými, môže vyvolať veľký súkromný investičný ruch“ a už počas vojny myslel na to „aby sme obstáli v povojnovej konkurencii“.

V súvislosti s príjmovou stránkou štátneho rozpočtu o priamych daniach, ktoré patrili na Slovensku medzi najvyššie v Európe, uviedol, že „ich prípadné ďalšie zvyšovanie mohlo by mať už aj nepriaznivé následky vo finančných príjmoch štátu“, pretože by odrádzalo „od snahy dosiahnuť zárobku, ktorý by prevyšoval určitú hranicu“, teda to, čo sa dnes znázorňuje Lafferovou krivkou. Pre nepriaznivé sociálne následky odmietal tiež zvyšovanie priamych daní, pretože sa prejaví v cenovej hladine.

Pokiaľ išlo o výdavkovú stránku, súhlasil s požiadavkou, až dodnes opakovanou, dosiahnuť úspory znižovaním počtu úradníkov. Zároveň však zdôraznil potrebu „zlepšiť ich honorovanie“, pretože s menším počtom, ale lepšie honorovaných, sa dá dosiahnuť viac.

Osobitnú kapitolu v Zaťkovom živote tvorí Slovenské národné povstanie. Už v januári 1944 sa stal členom ilegálnej Slovenskej národnej rady. Úspešne splnil zverenú úlohu zabezpečiť Povstanie po hospodárskej stránke a na povstaleckom území pôsobil ako člen prezidiálnej rady poverenictva financií a najmä ako zástupca SNR v Rade na obranu Slovenska. Za účasť v povstaní ho na príkaz Nemcov 3. januára 1945 osobitný revízny senát Najvyššieho súdu v Bratislave odsúdil v neprítomnosti na trest smrti.

Vtedy sa však Zaťko, ktorý ešte koncom októbra 1944 odletel s delegáciou SNR do Kyjeva, vracal v januári 1945 z tejto cesty na východné Slovensko oslobodzované od nemeckej armády a dostal na oslobodenom zemi na starosť zásobovanie, obchod a priemysel.

Po návrate do Bratislavy sa ujal vedenia Ústredného združenia slovenského priemyslu a pomáhal znárodneným podnikom. V auguste 1945 bol vyznamenaný Radom SNP I. tr. Keď sa v tom období SNR uzniesla na zriadení Štátneho plánovacieho a štatistického úradu, stal sa jeho podpredsedom.

Po politických zmenách vo februári 1948 odmietol vstúpiť do komunistickej strany a napriek ochote pomáhať hospodárskemu rozvoju sa musel vzdať tejto funkcie. V roku 1952 ho s rodinou vysídliť z Bratislavy a v roku 1958 zaistili a nespripravodlivo odsúdili na tri roky väzenia. V rámci amnestie 9. mája 1960 ho prepustili, v roku 1964 čiastočne rehabilitovali, ale rozsudok súdu zrušili až v roku 1968. Zostal invalidným dôchodcom a presťahoval sa späť do Bratislavy. K práci národohospodára sa už nedostal. Slovenská ekonomika stratila schopnosti jedného z tých, „ktorí sa vyznali v našej hospodárskej problematike“.

Peter Zaťko zomrel 10. januára 1978. V roku 1991 mu prezident Česko-Slovenskej republiky udelil Rad T. G. Masaryka IV. tr., in memoriam.

Literatúra:

Zaťko, P.: *Industrializačná politika Maďarska a jej výsledky*. Bratislava 1930.

Zaťko, P.: *Domácka výroba najmä na Slovensku a na Podkarpatskej Rusi*. Bratislava 1931.

Zaťko, P.: *Ako vyzerá tá agrárnosť Slovenska*. Politika, I/1931, č. 13, s. 152-154, č. 16, s. 184-185.

Zaťko, P.: *O podstate regionalizmu*. Politika, II/1932, č. 3, s. 28-29.

Teren, Š. (zost.): *Národohospodár Peter Zaťko spomína*. Liptovský Mikuláš, Transcius 1994.

Ursíny, J.: *Spomienky na Slovenské národné povstanie*. Liptovský Mikuláš, Transcius 1994.

Snem Slovenskej republiky (1939 – 1945). Spoločná Česko-slovenská digitálna parlamentná knižnica.